JOAN J. BUSQUETA I RIU

COMUNITAT RURAL I MARC PARROQUIAL AL PLA DE BARCELONA: ASPECTES DE L'ORGANITZACIÓ VEÏNAL DE SANT ANDREU DE PALOMAR A LA BAIXA EDAT MITJANA.

Introducció

Un dels trets més característics de la nostra civilització cristiana occidental és la profonda identificació que s'establí entre les comunitats rurals i el marc parroquial on s'hi desenvolupava la vida quotidiana.[1] El que tractem de reflectir en aquest treball són alguns dels aspectes més significatius referents al sentiment de la comunitat i al grau de participació dels veïns de Sant Andreu de Palomar, en un periode considerat clau en la gestació de nombroses municipalitats: la Baixa Edat Mitjana. I per aconseguir-ho cerquem en l'entorn parroquial l'eix i el nucli aglutinador on s'originaren els fonaments de la vida local. Diversos autors ja ho han posat de relleu, la vida parroquial oferí les manifestacions més visibles de la col·lectivitat.

1. *Els precedents*

El pla de Barcelona, en paraules de l'estudiós Francesc Carreras i Candi,[2] fou capdavanter respecte al progrés econòmic generalitzat endegat a mitjans segle X. Al

1. Entre els diversos estudis dedicats a les comunitats rurals occidentals, cal destacar les publicacions següents: Recueils de la Societé Jean Bodin pour l'histoire comparative des Instituions, *Les Communauté Rurales*, t. XLIII, *Europe Occidentale (Italie-Espagne-France)*, Paris, Dersain et Tolra, 1984.

Autors varis, *Les Communautés villageoises en Europe Occidentale (du Moyen Age aux Temps Modernes)*, a «Flaran» IV (Auch 1984).

Malgrat tot, hi ha una lectura prèvia recomanable; es tracta del treball de GABRIEL LE BRAS, *L'eglise et le village*, Paris, Flammarion, 1976. L'autor assenyala a la pàgina 182 com el cristianisme dels pagesos no només es manifesta a l'església. Es reflecteix també al camp, a casa, al veïnat, etc., llocs on prèn, justament, el seu caràcter original.

2. Francesc CARRERAS I CANDI: *La ciutat de Barcelona*, a Geografía General de Catalunya vol., Barcelona, A. Martín ed., sd.

voltant de les esglésies parroquials s'hi anaven bastint cases i carrers. Un d'aquests poblets, el nostre protagonista, anà creixent a l'entorn de la Casa de Sant Andreu Apòstol, la primera menció de la qual sembla datar de l'any 966,[3] locatitzada ben a prop de la vella via romana que unia Barcelona i el Vallès per Montcada. A finals de segle ens apareixerà el temple ja dotat d'un terme parroquial que s'estendrà entre el riu Besòs i la ciutat.

Hauran de passar, encara, alguns anys per tal de trobar units el nom del temple i el del topònim Palomar. Sembla ser que deu a l'acció d'un dels preveres de l'església, alhora gran propietari rural de la demarcació, el definitiu establiment de l'acepció «Sant Andreu de Palomar»; el document concret data de l'any 1034.[4]

Entre 1035 i 1076 assistim a l'època de govern del comte de Barcelona Ramon Berenguer I, dit «el vell». Constitueix un període clau del nostre passat, ja que, tot just en aquesta època s'esdevingué la progressiva consolidació d'un tipus de societat, la feudal, basada en els lligams de dependència personal, en una jerarquia de poders presidida per l'autoritat comtal. R. Berenguer enfortí la seva posició al cap d'aquesta societat mitjançant els valuosos recursos aportats per les paries, els tributs que pagaven els sarraïns com a signe de reconeixement del predomini militar dels seus veïns cristians. Amb aquestes entrades endegà tot un seguit de transaccions per tal d'assegurar-se el control efectiu dels seus vassalls. Sant Andreu de Palomar no fou pas aliè a tot aquest moviment, i, així, disposem d'un parell de dades prou significatives: el 27 de febrer de 1076, el cavaller Rodlan Bernat donava al comte de Barcelona la meitat del castell de Castellet, al Penedès, i, a canvi, rebia en feu, entre d'altres assignacions, la meitat e la nostra parròquia.[5] Pocs mesos després —el 5 de maig—, fou la Canonja de la catedral de Barcelona la beneficiària d'una donació similar.[6] El fet és clau, els canonges s'aniran constituint, poc a poc, en els autèntics àrbitres del desenvolupament de la vida andreuenca: el mateix Rodlan, juntament amb la seva esposa, en col·locar el seu fill Guillem sota la tutela dels canonges per tal de que l'iniciessin en el clergat, donaren tot l'alou que posseïen a Vilapicina (parròquia de Sant Andreu de Palomar).[7]

3. En el moment actual de la recerca, la menció més antiga de Sant Andreu es troba a: Arxiu Capitular de Barcelona (a partir d'ara A.C.B.), *Libri Antiquitatum*, IV, f. 17v.-18r., document n. 56. El document refereix una donació realitzada pel comte Borrell, el bisbe Pere, l'abat Landeric i Guitart, executors testamentaris del comte MIR, a la Seu de Barcelona. En el conjunt de bens transferits hi destaquen els molins del Besòs, amb totes llurs pertinences, possessions i utilitats que s'estenien des de mar fins al camí que portava a Finestrelles, sobre Sant Andreu: «*...in via que ducet ad Fenesterellas que est super Sanctum Andream...*».

4. A.C.B., *Libri Antiquitatum*, II, f. 103, d. 314. Cita Joan CLAPÉS I CORBERA, *Fulles Històriques de Sant Andreu de Palomar*, vol. II, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930, pàg. 18.

5. Arxiu de la Corona d'Aragó (a partir d'ara A.C.A.), *Pergamins*, RAMON BERENGUER I, n. 486; *Liber Feudorum Maior*, I, d. 311, pàgs. 335-36 de l'edició de F. MIQUEL.

6. A.C.B., *Libri Antiquitatum*, II, f. 70, d. 202.

7. A.C.B., *Libri Antiquitatum*, II, f. 107v., docs. 328 i 329.

El Capítol, doncs, s'anà consolidant com a gran propietari rural de l'entorn barceloní. I això, mercès a un organització més racional i avançada del seu patrimoni —recordem l'efectiu sistema de les pabordies, institució que es generalitzà a les diòcesis catalanes des de les darreries del segle XII [8]— i a una posició estratègica a la ciutat de Barcelona, centre que albirava els primers inicis d'un creixement important. El papa Pasqual II, l'any 1104, publicà una butlla on ratificava i confirmava tots els béns del Capítol catedralici; entre les esglésies citades destacaven les de Sant Andreu i Santa Eulàlia de Vilapicina. Més endavant, la poderosa entitat es beneficià de les disposicions de l'Assemblea de Pau i Treva de 1131, quan el comte Ramon Berenguer III concedí al sector eclesiàstic el domini directe sobre tots els seus béns.

Hom pot concloure, doncs, que ja des de mitjans segle XII la Canonja de Barcelona actuava com a gran senyora de la demarcació parroquial. Un territori que tot just comença a clarificar-se en arribar el segle XII; són d'aquesta època les dues consagracions de l'església que es conserven copiades i resumides als *Libri Antiquitatum* de la catedral de Barcelona. Efectivament, el temple fou consagrat l'any 1105 pel bisbe Berenguer qui fixà, com era acostumat en aquelles dècades de lluites i pillatges feudals, les trenta passes d'immunitat a l'entorn de l'edifici del culte —la Sagrera—, i, a més, concretà els límits de Sant Andreu entre el torrent de Tapioles, a tocar de Montcada, per tramontana, el coll de Portell, entre el Guinardó i el Coll, a ponent, la Marina, a migdia, tot prenent part de l'actual Sant Martí, i l'areny vell del riu Besòs, per la part de llevant. La destrucció causada pels almoràvids, l'any 1115, obligà a una nova consagració el 1132 protagonitzada per l'arquebisbe Sant Oleguer.[9]

Malgrat que la delimitació precedent fou objecte d'algunes disputes amb els rectors veïns,[10] quedà concretat, ja, un enclau geogràfic on al llarg de l'època que ens ocuparà, s'hi anirà teixint un complex entramat econòmic i social, on les contradiccions d'una ciutat com Barcelona, que prosperava pel comerç marítim, acceleraven les pròpies del món rural que l'envoltava i sostenia. Sant Andreu consolidarà unes formes semi-urbanes fruit d'aquesta proximitat. Unes afrontacions precises i acurades ens dibuixaran un creixement lineal de cases i carrers, originat a l'ombra de l'església, tot seguint la via francesa i el curs del Rec Comtal; al voltant, tot un paisatge d'horts i vinyes. Altres centres d'actracció, com la capella de Santa Eulàlia de Vilapicina, la de Sant Bartomeu de Canyelles, o l'hospital i capella

8. Vegeu, Angel FÀBREGA I GRAU, *La vida quotidiana a la Catedral de Barcelona en declinar el Renaixement. Any 1530*, Barcelona, Publicacions de l'Arxiu Capitular de la S.E. Catedral Basílica de Barcelona, 1978. Especialment, pàgs. 30-46. També, Paul H. FREEDMANN, *Tradició i regeneració a la Cataluña Medieval*. La diòcesi de Vic, Barcelona, Curial, 1985. Especialment, pàgs. 67-111.

9. A.C.B., *Libri Antiquitatum*, II, f. 47, d. 123. Citen Francisco DIAGO, *Historia de los victoriossimos condes de Barcelona. Dividida en tres libros*, Barcelona, Casa Sebastián Comellas, 1603, f. 192; Pedro SERRA POSTIUS, *Historia Eclesiástica del Principado de Cataluña*, ms. 186 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, s. XVIII; Fr. Enrique FLOREZ, *España Sagrada*, t. XXIX, Madrid, Imp. de José Rodríguez, 1859, 2.ª edició publicada per Fr. Manuel RISCO, pàgs. 247 i 269; Joan CLAPES, *op. cit.*, II, pàgs. 20-26.

de la Santíssima Trinitat, a Finestrelles, i els nombrosos masos dispersos palesaran, a cop d'ull, el caràcter variable i divers del lloc en qüestió.[11]

2. *Influència de la ciutat i primers rudiments d'organització de la comunitat.*

La ciutat de Barcelona conegué un període de gran expansió des de principis del segle XIII, que influí poderosament sobre la vida de les parròquies del pla. La proliferació del conreu de la vinya fou un dels efectes de les exigències mercantils ciutadanes. Carme Batlle ha subratllat de quina manera el patriciat barceloní fonamentava la seva riquesa en el comerç, sobretot, en el comerç llunyà de productes manufacturats i primaris com el vi, i en les activitats que hi estaven relacionades: canvi de moneda, préstec amb ususra, especulació del sòl urbà o l'explotació de dominis agrícoles en el territori de la ciutat.[12] Calia, per tant, la vigilància de tant important sector productiu. La documentació permet esbrinar uns primers rudiments d'organització, sobre la base d'un funcionament centrat en les necessitats concretes: en alguns indrets de Catalunya, els «vinyogols» eren uns personatges dedicats a la vigilància de les vinyes, una espècie de policia rural.[13] A la «sagrera» de

10. El 13 d'abril de 1237, mestre Martí dictà sentència per la qüestió establerta pels límits i drets parroquials, entre Pere de Sant Hilari, rector de Sant Andreu i Guillem, rector de Sant Genís dels Agudells (A.C.B., *Pergamins*, 3-23-52). La parròquia de Sant Genís limitava amb el terme de Sant Andreu per la banda nord-occidental i acollia tota la vall de Sant Joan d'Horta. D'ençà de la sentència del famós canonge, un dels fundadors de l'Almoina de Barcelona, s'establí una línia divisòria entre les dues parròquies que anava des del coll de Portell fins a la font de Sant Joan i el torrent de Can Mora, de manera que tot el que hi hagués a llevant d'aquesta línia pertanyés a l'església de Sant Andreu. A mitjans segle XIV, i per un conflicte similar, assistim a la definitiva fixació els límits de la parròquia pel sector de Sant Martí de Provençals. La sentència atorgada per Guillem Bartomeu, rector de la capella de Bernat Marcús, el 19 de juliol de 1345, és de gran trascendència ja que els límits fixats es mantindran, pràcticament invariables, fins l'any de l'agregació a Barcelona, el 1897 (A.C.B., *Pergamins*, 3-23-196).

11. Una bona relació de la topografia de la parròquia la podem trobar a, Francesc CARRERAS I CANDI, *op. cit.* pàgs. 307-312; Joan CLAPÉS, *opc. cit.*, vol. I, pàgs. 72-107; J. BASSEGODA, *Huerto y viñedo de Barcelona*, Barcelona, ETSA, 1971, pàgs. 169 i ss.; Enric MOREU-REY, *Toponímia antiga i moderna del pla de Barcelona* a «El pla de Barcelona i la seva història», Barcelona, I.M.H. —Edicions de la Magrana, 1984, pàgs. 89-100; Gaspar FELIU, *La toponímia del pla de Barcelona al segle X*, a «El pla de Barcelona i la seva història», pàgs. 101-112. A un nivell més divulgatiu, hom pot llegir l'interessant comentari de Fèlix OLIVÉ, *Sant Andreu mil anys enrera: una qüestió de noms*, a «Sant Andreu de cap a peus», n. 141 (1984), plana d'opinió.

12. Carme BATLLE, *Urbanisme i societat a la Catalunya medieval*, a «Evolució urbana de Catalunya», Barcelona, I.M.H. —Edicions de la Magrana, 1983, pàg. 55. Una bona presentació dels homes més importants de l'estament mercantil barceloní l'aporta també Carme BATLLE, *La vida y las actividades de los mercaderes de Barcelona dedicados al comercio marítimo (siglo XIII), a «Le genti del mare Mediterraneo», I, Napoli, 1981, pàgs. 291-339.* Força suggerents pel que fa a aquests temes, les afirmacions d'Antonio I. PINI, *Due colture specialistiche del Medioevo: la vite e l'olivo nell'Italia padana*, Bologna, Il Mulino, 1980, pàgs. 119-138. L'autor italià indica com en la producció agrària tres són les condicions essencials per a que s'imposi i difongui un tipus de conreu: el tipus de terra, el clima i la convivença econòmica (consum i/o comercialització). Quant a l'especulació endegada pels burgesos de les ciutats a l'entorn rural, vegeu el dossier *La ciutat a la conquesta del camp: riquesa i poder a la Catalunya baix-medieval*, publicat per «L'Avenç», n. 94 (juny, 1986), pàgs. 26-51.

13. Josep M. FONT RIUS, *Notas sobre la evolución jurídico-pública de una comunidad local en el pirineo catalán: Ager*, Zaragoza, CSIC, 1950, pàgs. 18.

Sant Andreu i limitant amb unes cases amb bassal hi tenien un celler, conjuntament, na Dolça de Sala i en Pere, vinyogol. La notícia procedeix d'un document de venda datat el 21 d'agost de 1220.[14] D'altra banda, sabem, segons que consta en l'inventari de béns del ciutadà de Barcelona i gran propietari rural del territori Pere de Sant Climent, publicat el 21 de gener de 1312, que els vinyogols de la parròquia de Sant Andreu satisfeien per raó de la «vinyogolia» sis parells de capons anualment. D'aquest pagament, l'esmentat Pere rebia dues parts i el rector de la parròquia la tercera restant.[15]

L'existència d'una incipient organització de la comunitat es manifesta, també, pel manteniment dels costums propis i característics de cada zona; quan Berenguer de Finestrelles comprà les cases amb hort i bassal que citavem més amunt restà obligat a satisfer anualment per Nadal a la Canonja i a l'església, «*...duos pares caponum ad consuetudinem dicte Saccraria Sancti Andree...*»; una espècie d'*usus terrae*, suport, en aquest cas, de la unitat jurisdiccional.[16]

Cal identificar els habitants de la demarcació. Primerament, seran els topònims de la parròquia els elements que ens permetran fer-ho, de manera que ens adonarem d'una sèrie de famílies arrelades, des de temps en diversos llocs del terme: són els Palomar, Romanet, Finestrelles, Canyelles, Selvià, Estadella i Riera d'Horta. En arribar el segle XIII, aquests cognoms es mantenen, però ara, i juntament amb d'altres, van acompanyats de la qualificació individual de «parroquià de Sant Andreu». Curiosament, aquest interès per definir la procedència parroquial, especialment a partir de la segona meitat del segle, coincideix amb el que s'esdevé a Barcelona amb la consideració de ciutadania, un cop organitzat el municipi el 1249. A partir d'aquests moments —la primera menció que hem trobat data del 1259— ja veurem els protagonistes de les accions documentals designats amb el complement «*...de parrochia Sancti Andree de Palomario...*».[17]

De totes formes el fet no té massa continuitat, i només en ocasions determinades o, potser, especialment delicades es fa constar la procedència parroquial. Són precisament un parell de reconeixements de deutes les escriptures que ens informen del veinatge dels prestataris: en el primer, el jueu de Barcelona, Astruc Gracià, reclama als parroquians Bernat Riera d'Horta i esposa Bonanada la satisfacció dels 800 sous que devien.[18] En el segon document —mirall de les diferències econòmiques al bell mig de la comunitat—, Guillem de Feixes i esposa Saurina, parroquians de Sant Andreu, devien 70 sous a Pere Folch i esposa Maria, també parroquians.[19]

14. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-9 (1).
15. Agraïm a CORAL CUADRADA el facilitar-nos l'accés a aquesta escriptura dipositada en l'Arxiu Particular dels Marquesos de Barbarà, a San Genís de Vilassar (pendent de catalogació).
16. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-9 (1).
17. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-51.
18. A.C.B., *Pergamins*, 1-6-1752 (5 d'abril de 1264).
19. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-44 (9 de juliol de 1271).

Hom pot concloure, doncs, que la menció explícita de «parroquià de Sant Andreu», quant a una caracterització individual, no comença a prendre regularitat fins els anys 30 del segle XIII. Ara bé, la consciència de pertànyer a una comunitat definida es manifestà anteriorment: Pasqual de Canyelles, Mateu de Puig, Ramon de Cordelles, Joan de Solà i Pere Pol, donaren fe, com a parroquians de Sant Andreu, d'una permuta realitzada entre Guillem Marc i el rector Pere de Sant Hilari, el 5 de desembre de 1233; [20] una teòrica comunitat d'interessos animava el funcionament i el comportament col·lectius. Gabriel Le Bras ja va assenyalar, molt sifnificativament, que la unitat del poblet neixia de la comunitat de vida, de tradició i d'interès.[21] El testimoniatge d'un grupet de parroquians en diversos afers lligats al desenvolupament de la comunitat ratifica l'afirmació precedent. Hem de dir, tanmateix, que aquesta mena de participació apareix, únicament, en aquelles escriptures en les quals atorgant i destinatari, ambdós, semblen ésser parroquians, o bé, quan intervé directament el rector: quan el 13 d'abril de 1237,[22] mestre Martí dictà sentència sobre la qüestió establerta entre els rectors de Sant Genís dels Agudells i de Sant Andreu, per raó dels límits parroquials, va haver de tenir en consideració la declaració jurada dels testimonis adduits —homes de Sant Andreu i Sant Genís— a l'hora de justificar els drets corresponents. Un exemple que forneix una bona prova de l'estreta vinculació existent entre el marc parroquial i els anhels de la comunitat. Josep M. Font i Rius va escriure encertadament que «...en la vida rural, la parròquia fou, cronològicament, un dels primers motius d'unió i agrupació dels seus habitants...».[23]

3. *Universitat, prohoms i procuradors.*

El punt central del nostre recorregut el proporciona un document datat el 24 de desembre de 1297,[24] on el conjunt de la comunitat pren la denominació de «Universitat dels parroquians». L'escriptura refereix la controvèrsia que es suscità entre el rector de Sant Andreu, Arnau de Vilardell, i la citada «*Universitas parrochianorum*». I el que, primerament, ens interessa destacar d'aquest document és la intervenció delegada de quatre procuradors o síndics, en les persones de Pere d'Olivera, Bernat Llonc de Canyelles, Bernat Agustí i Bonanat Gassó. La representació de la comunitat s'exercí a través d'aquests personatges, segurament dotats d'algun tipus de significació social o econòmica —fins i tot moral— entre els parroquians, i no seria massa arriscat albirar que fossin ells els encarregats de

20. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-5.
21. Gabriel LE BRAS, *op. cit.*, pàg. 115.
22. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-52.
23. Josep M. FONT RIUS, *Orígenes del régimen municipal en Cataluña*, a «A.H.D.E.», 17 (1964), pàgs. 285.
24. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-22.

designar personal auxiliar, com els vinyogols citats anteriorment, que tenien cura de la bona marxa de la vinya.

Els parroquians acostumaven a reunir-se en assemblea de caps de casa, i ho feien, generalment, aprofitant la Missa de diumenge. Davant de l'església o, àdhuc, a l'interior, debatien qüestions d'interès comú: procuraven pel bon manteniment de l'edifici parroquial, dels camins, vetllaven per l'assistència a pobres i malalts, tractaven de les relacions amb els seus senyors, de l'organització del treball de la terra i de l'aprofitament de les aigües (recordem la importància del Rec Comtal). etc. Calia donar bon compliment de les decisions preses, funció que era encarregada per elecció als citats procuradors.[25]

La participació d'aquests homes s'entén en el marc de la defensa dels interessos i necessitats del conjunt; s'ens brinda, doncs, l'oportunitat de conèixer les diverses categories socio-econòmiques que convivien en els termes de la parròquia. La terminologia és força expressiva —bracers, pobres, vagabunds i abandonats, viatgers, peregrins i pagesos llauradors, molts d'ells homes propis de l'església—, però no resol, malauradament, una ajustada caracterització dels membres d'aquests grups. Potser la dada más problemàtica deriva dels membres dels bracers:

«... Testes huius rei sunt: Jacobus de Sancto Clemente, Raymundus Lonch, Fferrarius Ermengaudi, Arnaldus de Serra et Bonanatus lonch. Signum Simonis de Plandolito, militis. Signum Petri de Canovis. Signum Ferrarii Ermengaudi. Signum Petri de Fenestrellis. Signum Petri Toscani. Signum Petri de Sulviano. Signum Antiqui Ollarii. Signum Guillelmi de Toran. Signum Paschalis de Canellis. Signum Guillelmi Sala. Signum Berengarii de Verdegerio. Signum Raimundi Xerig. Signum Borracii Marcii. Signum Petri Baiuli. Signum Petri Carrarie. Signum Bernardi Barceloni. Signum Petri Rubei. Signum Raymundi Lonch. Signum Bartholomei de Romaneto. Signum Petri Bartholomei. Signum Petri Ortolani. Signum Jacobi Pullicultorium. Signum Guillelmi de Agudellis. Signum Petri de Canellis, braceriorum parrochianorum dicte ecclesie, qui hec laudamus et firmamus...»

La principal dificultat rau en l'estructuració del diploma que comentem ara. Efectivament, la inclusió d'un cavaller en l'assenyalat grup de bracers pot trobar una explicació en la pròpia redacció del document: un doble trasllat notarial, en una època (començaments del segle XVI) en la que totes les signatures es poses a continuació unes d'altres sense fer aparts; això podria aclarir el que sembla un contrasentit. Josep M. Pons i Guri, a més, ens ha fet notar que la condició del personatge permetria, altrament, de creure que hauria signat de manera autònoma, sense lligams amb els bracers que homologuen la sentència arbitral.[26]

25. Jean GAUDEMET, *La vie paroissiale en Occident au Moyen Age et dans les temps modernes*, a «Les Communautés rurales», t. XLXIII. «Europe Occidentale (Italie, Espagne-France)», París, Dersain et Tolra, 1984, pàgs. 82-83.

26. Varem interpretar de manera errònia aquest mateix aspecte en una comunicació presentada a les III Jornades d'Estudis Històrics Locals, celebrades a Ciutat de Mallorca, l'any 1983. Vegeu Joan J.

De fet, la paraula bracer no té altra significació, creiem, que la de jornaler, treballador assalariat. I això no ens ha de sorprendre en un contexte com el que presenta Sant Andreu a finals del segle XIII, on el treball en petites parcel·les podria ésser insuficient per a subvenir, en alguns casos, a les necessitats familiars i, potser, calia cercar un complement en altres dominis. Malgrat tot, la qüestió és només una hipòtesi de treball.

D'altra banda, la proliferació de pobres i vagabunds, d'homes mancats de terra, s'anà generalitzant ja en aquesta època; la proximitat de la ciutat en fou, probablement, una de les causes. Una de les evidències de l'expansió econòmica, lligada a la pentració de l'economía mercantil al camp, fou l'increment dels deutes rurals, aspecte clau per a comprendre aquella imatge de móns famolencs, d'homes deixats de la ma de Déu —la documentació és fortament colpidora: «*...pauperibus seu lexiis*»—, de gent abocada a una nova servitut. Però no tots patiren de la mateixa manera, mentre uns lluitavan per la supervivència, d'altres disposaven d'excedents considerables. Les diferències econòmiques són paleses en el grup de llauradors: el document distingeix entre aquells que posseïen bous i aquells que havien de llogar-los per a les feines del camp. No cal dir que tenir bour propis —si ens adonem que en nombroses viles els pagesos feien front comú per a costejar la dispesa que suposava llur adquisició i manteniment— era un signe clar de diferenciació social en els nuclis rurals.

Però... acostem-nos als termes de la controvèrsia:

Per una banda, Arnau Vilardell, el rector, afirmava: 1. Tenir dret a rebre el «*lectum tam scannum quam pannos*» (el suport i les robes del llit), en el qual morien, testats o intestats, els bracers habitants de la parròquia, i en el que hom els satisfeia el darrer sagrament. 2. El mateix per als homes i dones pobres «... *seu lexiis*»,[27] pels forans, pels «... *nunciis*» [28] i pels fills i filles, a execepció dels primogènits, dels llauradors de la parròquia. 3. Els pagesos llauradors que treballaven amb un parell de bous, tant si eren propis com si no, si morien intestats o eixorcs, havien de

---

BUSQUETA, *Un nucli rural del territori de Barcelona: Sant Andreu de Palomar al segle XIII*, a «La vida quotidiana dins la perspectiva històrica», Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics, 1985, pàgs. 95-116.

27. Agraïm al Dr. Manuel Riu el seu ajut respecte del mot «*lexiis*». El professor ens apuntà un significat semblant, en aquest cas, al de «vagabunds», «deixats», «homes mancats de terra i de treball», després d'observar l'aparició del mot en repetides ocasions al llarg de l'escriptura.

28. Acudim per al mot «*nunciis*» a l'interpretació adduida per Luis GARCIA DE VALDEAVELLANO, *Curso de Historia de las Instituciones Españolas*, Madrid, Alianza Editorial, 1984. pàgs. 252-253: «... el nuncio era la prestación que el poseedor de un predio del dominio ajeno tenía que satisfacer al señor para poder transmitir a sus hijos y descendientes su derecho de disfrute sobre dicho predio, y consistía en la entrega al señor por los herederos del difunto de la mejor cabeza de ganado, de alguna prenda del ajuar doméstico, de una gallina, o de algún mueble, o a veces de una cantidad en metálico, y se satisfacía al señor cuando moría el colono, posiblemente al ser anunciada su muerte al señor, y de ahí su nombre; parece que en la concepción más antigua se entendía que esta gabela era satisfecha por el propio difunto, como un último censo debido al señor...».

complir, també, amb les demandes anteriors. 4. Tenir dret a rebre dels forans, dels homes i dones pobres i dels deixats que morissin a la parròquia, en llocs que no fossin de domini i alou de l'església, tots els béns mobles i les robes. 5. Mentre els parroquians es resistissin a complir amb aquestes exigències, el rector es negava a celebrar els Oficis.

Per altra banda, els parroquians negaren la major part de les afirmacions del rector i l'acusaren de no voler celebrar els Oficis ni de complir amb l'enterrament dels albats i altres sepultures. Opinaven que això darrer ho havia de fer «*gratis*» i sense cap exacció.

La freqüència d'aquests conflictes entre rector i parroquians a l'interior de les comunitats rurals ha estat posada de relleu, darrerament, pels investigadors francesos M. Bourin i R. Durand. Els citats autors manifesten amb una expressió prou entenidora que «...ailleurs, les oblations sont la pomme de discorde...», per, seguidament, mostrar com qualsevol esdeveniment lligat amb la vida parroquial era objecte d'algun tipus de pagament al rector: drets d'enterraments, baptismes, matrimonis, aniversaris... etc.[29]

Ambdues parts acudiren, amb el consell i voluntat del bisbe de Barcelona, fra Bernat, i de Pere d'Espiells, degà de Barcelona i paborde de març —pabordia a la que pertanyia l'església de Sant Andreu—, a l'arbitratge de tres destacades personalitats vinculades a la parròquia: Ramon de Noguera, precentor de Barcelona, Jaume de Lledó, de l'Orde dels Predicadors,[30] i Pere de Sant Climent, l'esmentat gran propietari de Sant Andreu. La pena pecuniària que establiren en cas de negligir la sentència fou de 300 sous de moneda barcelonesa de tern.

Així, «... *attendentes utilitatem dicte ecclesie Sancti Andree de Palomario et conservationem pacis et concordie inter rectorem et parrochianos...*», fou llegida la sentència pel notari de Barcelona Bernat de Vilarrúbia, a la Casa dels Predicadors (el convent dels Dominicans de Barcelona, anomenat convent de Santa Caterina), essent presents el rector i els síndics citats, i amb el testimoniatge de Jaume de Sant Climent, Ramon Llonc, Ferrer Ermengol, Arnau Serra i Bonant Llonc.

Les disposicions foren les següents:

1. La Universitat dels parroquians, en compensació dels citats llits, vestits i béns mobles dels qui moririen a la parròquia, testats o intestats, tant parroquians com forans, habitants, peregrins o viatgers, «... *vel ubicumque dicti parrochiani dicte ecclesie serviant dies suos*», pagaria 1.800 sous de moneda de tern. Aquesta quantitat hauria d'ésser dipositada en una taula de canvi idònia de Barcelona, per la propera festa de Tots Sants.

29. Monique BOURIN-Robert DURAND, *Vivre au village au moyen âge·Les solidarités paysannes du 11e. au 13e. siècles*, Paris, Messidor-Temps Actuels, 1984, pàgs. 95-96.

30. Vegeu l'interessant article de Josep HERNANDO DELGADO, *El problema del crèdit i la moral a Catalunya (segle XIV)*, a «La Societat Barcelonina a la Baixa Edat Mitjana», anex I d'«Acta Mediaevalia», Barcelona, Universitat, 1983, pàgs. 113-136. L'autor assenyala a la pàgina 114 l'important paper de dominics i franciscans a l'hora de donar una justificació ètica a la societat urbana i a les seves activitats.

2. Entretant, i en compensació dels fruits que podia haver obtingut el rector pels llits, vestits, etc..., els parroquians devien satisfer 54 sous en els següents terminis: la meitat per Sant Pere i Feliu d'agost proper, i l'altra meitat per Tots Sants. En cas de que els 1.800 sous fossin dipositats abans de la data prevista, no haurien de donar els 534 sous, això però, «... *teneantur dare prorata temporis quod preterisset usque ad diem ipsius depositionis...*».

3. El rector restava obligat a invertir els 1.800 sous en la compra d'honors i rendes, per utilitat de l'església.

4. La lectura de la sentència implicava l'immediata cessació de les exigències del rector; això no obstant: a) seguirà rebent el que hom acostumava pels albats i d'altres sepultures. b) conservarà el dret sobre els seus homes propis, «... *in exorquiis et cuguciis et intestiis et in aliis iuribus sibi pertinentibus, secundum usum et consuetudinem ipsius terre racione domini...*». c) els pagaments dels citats sous no exclouran les prestacions que alguns dels parroquians deuen pels conreus.[31]

El 30 de desembre, sis dies després, signaren els problemàtics bracers de la parròquia, en presència dels testimonis Janfrid de Plandolit, Pere de Romanet, Bernat Codina, monjo de l'església, Jaume de Tona, prevere, Guillem Beran, clergue, Jaume de Sant Climent, i fra Jaume de Tàrrega, de l'Orde dels Predicadors.

Si haguéssim de resumir en poques paraules allò que es desprèn amb evidència del procés arbitral descrit, ressaltariem la importància del rector en el manteniment de l'ordre social establert: Arnau de Vilardell regí una església que disposava de nombrosos homes propis sobre els que pesaven drets com l'exorquia, la cugucia o la intèstia (entre altres), segons que era el costum de la terra per raó de domini; però sobretot, que exercia una visible funció de control sobre tots aquells que mantenien certa relació amb la comunitat parroquial, ja en foren membres o, simplement, viatgers o peregrins. Una comunitat no gens uniforme, sino variada i heterogènia on les diferències cada cop més accentuades entre les fortunes pageses havien anat constituint progressivament una categoria de pobres que depenien de la voluntat dels poderosos i que patien els efectes de l'expansió econòmica: ja hem significat més amunt, que la multiplicació dels deutes rurals portà a moltes famílies, incapaces de fer-hi front, a una nova servitut, a una dependència fonamentalment econòmica, ja a les darreries del segle XIII.

A la base, però, de totes les exigències del rector hi trobem un dels probables mecanismes, una de les anomenades «taxes de mutació» adduides per G. Duby a l'hora de cercar uns recursos que atenuessin la possible caiguda de les rendes senyorials, fenòmen que comença a manifestar-se amb certa importància ja a finals del segle XIII.[32] Efectivament, en nombrosos llocs, la mort dels parroquians arribà a

31. Els *conreus* i les *vigilies* eren unes misses i plegàries a favor dels fruits del camp. Varem trobar l'acepció en la tesi de Mn. Josep BAUCELLS REIG, *El sentimiento religioso popular en el Obispado de Barcelona de 1229 a 1344*, Barcelona, Tesi de Llicenciatura inèdita, pàgs. 214.

32. *Economía Rural y Vida Campesina en el Occidente Medieval*, Barcelona, Península, 1968, pàgs. 312 i ss.

representar una de les principals fonts d'ingressos de l'Església. Diversos historiadors, i entre ells P. Adam han assenyalat com en molts indrets era acostumat de llegar al capellà objectes determinats o una quantitat en diners.[33]

Arnau de Vilardell reclamava dues coses molt concretes: per una banda els llits, és a dir, els suports i les robes que el constituïen, dels quals hom podia treure bon profit, tenint en compte la proximitat de l'hospital de Finestrelles o dels altres hospitals emplaçats als voltants de la ciutat de Barcelona. Per altra banda, en el control de la resta de béns mobles dels pobres, dels forans i dels malalts que morissin a la parròquia en llocs que no fossin alous de l'església, podem veure refermada la idea manifesta per un nombre considerable d'autors, de que el valor de la riquesa moble havia augmentat a causa dels perfeccionaments tècnics, la qual cosa suposava un bon motiu per a fer-se amb lucratives exaccions.

La sentència, alhora, fou clara i reveladora d'allò que J. Le Goff considerà com un dels elements crucials sorgits per la necessitat de calcular, tan característica de les noves formes d'activitat comercial i industrial: la nova apreciació del temps.[34] Així, en el document hi destaca una referència explícita al tema de la *«dilatacio temporis»* escolàstica: en compensació dels fruits que podia haver obtingut el rector per la possible comercialització dels béns mobles assenyalats, els parroquians restaven obligats a satisfer un interès de 54 sous de moneda de tern en dos terminis: la meitat per la festa dels sants Pere i Feliu d'agost propera, i l'altra meitat per Tots Sants, aquest darrer dia data límit per a pagar els 1.800 sous reclamats al conjunt dels parroquians: en cas, tanmateix, de que aquesta suma fos dispositada abans de la data prevista, únicament haurien de donar una part proporcional dels 54 sous, corresponent al temps trigat fins al dia del dipòsit. A més, la productivitat d'aquest capital quedava assegurada pel destí que se l'imposava: la compra d'honors i rendes per utilitat de l'església.

Jean Ibanés indicà molt clarament com durant el segle XIII, «... la vie de la conscience devient complexe, lieu de tensions et de conflits, et la morale traditionelle se trouve, en fait, contestée par de morales de situation...».[35] Aspecte que ha estat tractat, també, i posat de relleu per Lester Little en el seu darrer llibre en concloure que el canvi que tingué lloc cap al segle XIII fou, precisament, que els teòlegs morals varen començar a pensar en el diner en termes directes i racionals, com a un instrument convenient.[36]

L'escriptura aporta moltes més dades; ara però, ens interessa demostrar la possibilitat dels parroquians d'exigir al rector el compliment de les seves obliga-

33. Paul ADAM, *La vie paroissiale en France au XIVe. siècle*, Paris, Sivey, 1964, pàg. 69.
34. Jacques LE GOFF, *Temps d'Eglise et temps du marchand*, a «Annales E.S.C.», XV (1960), pàgs. 417-433.
35. Jean IBANES, *La doctrine de l'Église et les réalités économiques au XIII siècle*, Paris, P.U.F., 1967, pàg. 102.
36. Lester K. LITTLE, *Pobreza voluntaria y economía del beneficio en la Edad Media*, Madrid, Taurus, 1983, pàg. 221.

cions. Exigències que no van en detriment de la seva autoritat directiva i moral, però tradueixen un descontent per una pressió econòmica-jurídica cada cop més acusada i una necessitat —inherent al sistema de valors i a la vida de l'època— de no oblidar els deures amb el Senyor i de disposar de la seva protecció. La única acusació que menaren els parroquians, a part de negar les afirmacions prèvies del rector, fou la de que Arnau de Vilardell no celebrava els Oficis ni complia amb els albats i altres sepultures; a més, era l'opinió d'aquells andreuencs que per tal de garantir la regularitat en l'administració dels sagraments i en la celebració de la Missa no calia imposar cap tipus d'exacció. Devia d'ésser molt tràgica la situació de bona part d'aquells homes, els quals, a més de lluitar desfavorablement contra els efectes negatius de la Naturalesa i contradictoris de l'home, es veien privats de l'ajut d'aquell intermediari entre Déu i ells mateixos, el rector.

I quan escrivim aquests mots ens vé a la memòria el treball d'E Le Roy Ladurie sobre el veïnat de Montaillou. Un altre contexte, unes altres motivacions, però, en el fons, una constant d'aquells darrers anys del segle XIII: l'esforç arreu per tal de mantenir amb vigor les perrogatives senyorials. L'abandó sentit era alhora espiritual i temporal, conclou el citat autor en presentar les difícils relacions entre els veïns d'aquell poblet de muntanya i una Església que maldava per imposar un carregós delme.[37]

La diversitat, l'heterogeneitat, és el tret que sobresurt de les consideracions precedents, no podem caure en l'esquematisme d'unes categories socials uniformes. Això però, el marc parroquial, el costum de la terra, són els elements que donen cos al conjunt: el terme «Universitat» no indicava cap institució nova, donava nom a quelcom d'existent amb anterioritat.

La menció dels «prohoms de la parròquia» constitueix un altre dels signes de representació de la col·lectivitat. Per exemple, Pere Toscà, parroquià, en fer testament, donà plens poders las prohoms de la parròquia, per, en cas de jutjar negligent l'administració que devia fer el sagristà de l'església de part dels seus llegats, traspassessin la seva responsabilitat a una altra persona. Aquest testament, que forneix una indicació escrita del cos de prohoms, fou datat el 20 de gener de 1302.[38] En els llocs petits, els prohoms acostumaven a ésser tots els caps de casa, entre els quals es designaven, per a casos concrets, els referits procuradors o síndics.

La intervenció d'un grupet representatiu dels parroquians, format per tres d'aquells quatre síndics elegits en la controvèrsia de 1297, es tornà a fer efectiva en una visita pastoral datada a principis de l'any 1304.[39] Bernat Llonc, Bernat Agustí i Bonanat Gassó feren una denúncia a Ponç, bisbe de Barcelona, contra els excessos

37. E. Le ROY LADOURIE, *Montaillou, aldea occitana de 1294 a 1324*, Madrid, Taurus, 1981, pàg. 221.
38. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-94.
39. Josep BAUCELLS, *op. cit.*, pàg. 542.
40. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-32.

que cometia el monjo i beneficiat de l'església Bernat Codina. Bernat ja portava alguns anys com a titular de la mongia: el 30 d'agost de 1290,[40] Ferrera, esposa de Ramon Desvilar, li llegà, en el seu testament, 17 diners dels 400 sous que es reservava per a garantir les despeses de la sepultura. Set anys després, el trobem com a testimoni en la signatura dels bracers parroquians.[41] Finalment, ell era el sagristà al que es referia Pere Toscà en el seu testament de 1302.

Entre els diversos fets que hom inculpava a Bernat Codina destacarem els següents: provocar discòrdies entre el rector i els parroquians, revelar públicament determinades confessions, utilitzar la cortina que cobria la part davantera de l'altar major per a fer-se llençols, descuidar l'administració de la mongia i tractar malament els seus béns, ésser un home bebedor, jugador de daus i altres jocs poc honestos i sospitós dels robatoris que s'havien produit d'objectes de l'església, tenir una concubina en la persona de Maria d'Hortes i, darrerament, no complir amb el servei de l'altar de Santa Maria, establert en l'església per l'almoina dels parroquians:[42] «... Item que com lo dit monge sia tengut de cantar tos dies missa en l'altar de nostra dona Santa Maria, establit en la dita Església per Almoina dels dits parroquians, lo dit monge, ell no fa lo servey, ans n·a a cantar .III. dies de la setmana a la Capela de Finestrelles, sens escolà suficient, en perjudici del dit altar de Santa Maria e dels dits parroquians...» (Transcripció de Mn. J. Baucells i Reig).

Efectivament, l'interés d'aquest document, transcrit per Mn. Baucells en la seva Tesi de Llicenciatura, rau en la conservació i en la defensa aferrissada de tot allò que és tingut com a propi pel conjunt de la comunitat, tant en els aspectes materials com en els de profonda significació religiosa.

Novament trobem una referència als prohoms en el testament de Pere de Romanet, fustaner i ciutadà de Barcelona, datat el 25 d'octubre de 1312: un parell d'aquests personatges, els més propers per línia de parentiu al llinatge dels Romanet, retindrien les tres peces de vinya llegades a Bartomeu de Romanet, germà del testador i parroquià de Sant Andreu, en cas de que aquest no complís determinades clàusules del testament.[43] Un altre exemple de l'acció d'aquests prohoms el forneix la sentència dictada per Guillem Bartomeu, rector de la capella d'en Marcús, per tal de resoldre la qüestió que hi havia entr els rectors de Sant Andreu i Sant Martí de Provençals. Les causes de la controvèrsia en foren, naturalment, els límits parroquials i la percepció de les primícies corresponents. L'arbitratge es va llegir el 19 de juliol de 1345, «... *habito consilio peritorum et proborum hominum in dictis parrochiis existencium...*».[44]

41. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-22.
42. Per a situar el nostre exemple en el context general de les visites pastorals endegades pel bisbe de Barcelona, Ponç de Gualba, i per tal de comprendre l'esquema que acostumaven a seguir, cal llegir el treball de J. M. MARTÍ BONET i altres, *Processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona*, I, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984.
43. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-61.
44. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-196.

Disposem, finalment, d'un parell d'escriptures que evidencien la vitalitat de la participació col·lectiva. Ambdues fan referència a l'altar i benefici de Santa Maria, força apreciat, com s'ha vist més amunt, en parlar del monjo Bernat Codina. Primerament, però, parem atenció a les paraules de Mossèn Clapés: «... Vinguerem en coneixement de l'existència d'un altar dedicat a la Verge del Remei, al llegir unes escriptures de fundació d'un benifet baix la invocació de Santa Maria, feta el 6 de gener de l'any 1326, per Joan d'Argentona, prev. ... Aqueix benifet fou molt pledejat, car els parents del donador s'atribuïren el dret de nomanar, entre els seus, clergues que l'usufructuessin...».[45]

Tant és així que arribà el moment —29 de setembre de 1347— que un grup nombrós de parroquians, entenent que eren patrons, juntament amb el rector i altres prohoms, del dit altar, feren donació al venerable Guillem d'Argentona de tot el «... *ius patronatus altaris Sancte Marie sive beneficii eiusdem altaris, constructi in dicta Ecclesia Sancti Andree, seu ius presentandum ad ipsum altarem...*».[46] La causa adduida pels atorgants era el fet de que, rarament, es posaven d'acord amb el rector respecte al citat dret de presentació.

El document aporta una extraordinària informació en incloure, els noms de tots i cadascun dels personatges que signaren la donació, i així permet certa aproximació a l'antroponímia i a la demografia de la contrada, just un any abans de l'estrall de la pesta negra. Veiem-ho en els quadres esquemàtics que presentem en l'anex 1.

Hem considerat oportú establir una comparació entre les nostres dades i les adduides per Rosa M. Ayerbe, per raons prou comprensibles: en primer lloc perquè el marc temporal de l'anàlisi és pràcticament coincident, i així defugim el tenir que acudir, a dates, a voltes, una mica llunyanes;[47] en segon lloc perquè, en aquest cas, mitjançant l'antroponímia, ens aproximem a l'estudi de les relacions entre la ciutat i el seu territori; finalment perquè les dades que ens proporciona el treball de la citada autora provenen de documentació dipositada en l'Arxiu Capitular de Barcelona,[48] arxiu del que procedeixen, també, la majoria dels documents treballats per nosaltres —i en concret el que ara ens ocupa—.

Una primera ullada als quadres comparatius ens mostra que, en proporció, les divergències no són massa significatives, i que, fins i tot, hom arriba a percentatges

45. Joan CLAPÉS CORBERA, *op. cit.*, II pàg. 64.

46. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-189.

47. Entre els treballs que hom pot consultar per a establir diverses comparacions podem citar els següents: Agustí DURAN SANPERE, *Antiguos Cosellers de Barcelona y sus nombres de pila*, a «A.S.T.», 28 (1955), pàg. 369 i ss.; Enric MOREU-REY, *Antroponímia a Barcelona als segles XIV i XV*, a «Estudis d'història medieval», III, Barcelona 1970, pàgs. 111-120; íd., *la rodalia de Caldas de Montbui. Repertori històric de noms de lloc i de noms de persona*, Barcelona 1962; F. MARSÀ, *Onomàstica barcelonina del segle XIV*, Barcelona, Universitat, 1977; Manuel RIU, *Antroponímia barcelonina del segle XIV*, a «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», XV (1984), pàgs. 1-4.

48. Rosa M. AYERBE, *Influencia de la devoción popular en la Onomástica*, a «Saitabi», 32 (1982), pàgs. 5-15. L'autora utilitza documentació dipositada en l'Arxiu Capitular de Barcelona, secció «Diversorum C», anys 1340-1346.

força similars. Així, observem que els noms de Pere, Bernat, Guillem i Berenguer figuren, en ambdues columnes, entre els més utilitzats. Potser la diferència més notòria rau en l'exemple de Francesc. Com ha assenyalat E. Moreu —Rey, la implantació d'aquest nom segueix la dels franciscans i és molt lenta als llocs on l'Orde no s'estableix.[49] Efectivament, la influència dels framenors a la ciutat provocà que bona part dels barcelonins s'inclinessin per aquell nom. Però a Sant Andreu no en trobem cap, la qual cosa no ens ha de sorprendre, donat que, és ben coneguda la dificultat que varen tenir els representants del referit Orde per a projectar-se en el marc rural.

Coincidim amb Rosa M. Ayerbe quant a l'evidència de l'arrelament del nom de l'apòstol Pere, però discrepem una mica respecte al fet de voler destacar una gran influència de la reialesa en les preferències onomàstiques.

Les indicacions formulades per E. Moreu-Rey queden reflectides nítidament en el quadre comparatiu: ni a la llista de la predita autora, ni a la nostra hi ha cap menció del nom d'Alfons, malgrat que Catalunya ja havia conegut el govern de tres sobirans amb aquest nom.[50]

Les consideracions precedents, tanmateix, no invaliden aspectes tan importants com ho poden ésser el pes de la tradició, llegendes, gestes protagonitzades per determinats personatges... etc., el record de les quals podria afavorir el manteniment de noms com Ramon, Berenguer, Guillem o Bernat. Certes devocions locals explicarien, al nostre parer, la predilecció per uns noms en detriment d'altres. Així, Bartomeu i Antoni podrien respondre a la presència, respectivament, de la capella de Sant Bartomeu de Canyelles, documentada d'ençà del segle XI, i d'una possible confraria disposada a l'entorn de l'altar de Sant Antoni Abat de l'església parroquial, institució de la que tenim una notícia en el testament de la parroquiana Elisenda Miquela, del 7 de juliol de 1300.

D'altra banda, destaca a la nostra llista el fet de que no hi apareix el nom d'Andreu; alguns estudiosos ja han manifestat com, rarament, els parroquians batejaven els seus fills amb el nom del sant de tota la demarcació.

Finalment, hem d'assenyalar un aspecte que, a nivell d'hipòtesi, pot tenir el seu interès. Passem-ho a veure:

Ja en la nostra Tesi de Llicencitarua [51] hem mostrat el rellevant paper del rector Bernat Bargayó; un home que regí els destins de la comunitat durant 24 anys. Durant l'època del citat prevere, el pes i la presència de l'església anà creixent ininterrompudament, arreu de la demarcació territorial de la parròquia. El domini directe de bona part de la circumscripció corresponia la rector, qui, d'aquesta

49. E. MOREU-REY, *Antropònims a Barcelona als segles XIV i XV, op. cit.*, pàg. 118.
50. E. MOREU-REY, *op. cit.*, pàg. 119.
51. Joan J. BUSQUETA I RIU, *Un nucli rural del Pla de Barcelona: Sant Andreu de Palomar entre 1200 i 1350 (aspectes econòmics i socials)*, I, Barcelona, tesi de Llicencitura inèdita, 1984, pàgs. 48-60.

manera, augmentava el seu poder de decisió i la seva influència sobre els membres de la comunitat.

Bernat Bargayó va morir el 2 de gener de 1347, el mateix any que es produí la donació col·lectiva que comentem. Molt probablement, doncs, la seva autoritat directiva i moral propicià, alhora, l'elecció dels noms personals. Així, pensem que cal introduir, almenys pel que fa a l'estudi de les parròquies rurals, la variant configurada a l'entorn de la figura del rector. Bernat en fou un d'ells, però també ho havien estat anteriorment: Pere de Sant Hilari, Guillem de Montoliu i Arnau de Vilardell; [52] de llur personalitat podria dependre, possiblement, bona part de les preferències onomàstiques.

Si bé l'afirmació precedent pot representar un més dels aspectes que contribueixen a demostrar l'estreta vinculació entre la comunitat i el marc parroquial, i la primacia del rector en aquest contexte, cal que insistim en el seu caràcter hipotètic; hom podria, fàcilment, replicar que els rectors eren batejats, també, amb els noms més freqüents del moment.

Aquestes dades ens permeten aventurar que un mínim de cinc-centes persones conviurien a la nostra parròquia en aproximar-se la fi de la primera meitat del segle XIV. Tots ells constituïen la *«Universitas parrochianorum ecclesie Sancti Andree de Palomario»*. La determinació d'una xifra semblant de parroquians es fonamenta en les següents reflexions: en primer lloc considerem aquests personatges com a caps de casa de la demarcació; la referència a d'altres «prohoms» —*«... attendentes nos, una cum rector ecclesie et aliis probis hominibus...»*— ens fa pensar en una equiparació d'aquest tipus, tot identificant prohom amb cap de casa. Aquesta consideració ens porta al segon aspecte: adoptem un criteri intermig entre quatre i cinc persones per foc o casa. A la base del raonament s'hi troba la pròpia estructura socio-econòmica predominant a la zona: la família de tipus nuclear i la fragmentació progressiva de l'explotació familiar, la parcel·lació de la terra. D'altra banda, els signants del document no constitueixen el conjunt de la comunitat, hi ha d'altres prohoms amb llurs respectives famílies.

Efectivament, la donació no fou del gust del rector ni d'aquestls altres prohoms. A instància de Guillem d'Argentona, cavaller i parroquià de Sant Andreu, els canonges de Barcelona, Pere de Castlarí, doctor en lleis, Guillem de Torrelles i Ramon Romeu, havien tramès al rector de Sant Andreu una carta datada el 21 d'agost de 1348, en la que es reconeixia el patronat del cavaller sobre el benefici de la mongia de l'església. A més, s'obligava al rector, sots pena d'excomunicació, a celebrar els Oficis, mentre la major part dels parroquians fossin presents a la Missa. Aquesta carta fou presentada com a prova davant l'arbitratge de Francesc Rufat, doctor en lleis, el 2 de març de 1349: [53] la sentència confirmà la donació del dret de

52. Joan J. BUSQUETA *op. cit.*, tesi de Llicenciatura, pàgs. 25-47.
53. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-185.

presentació que havien fet alguns parroquians, en nombre de cent-sis, però remarcà que en aquesta no hi havia cap intenció de perjudicar el rector ni aquells parroquians que varen haver d'acceptar la donació amb desgrat. Pere de Cànoves, Ferrer Sala, Jaume Moya i Pere Llonc, «... *aliis parrochianis ipsius ecclesie abentibus...*», foren presents en representació dels parroquians; cap d'ells, excepte Ferrer Sala, havien signat, el 29 de novembre de 1347, la tan polèmica donació.

El desenvolupament de la comunitat de Sant Andreu, estructurada, progressivament i fruit de les necessitats concretes, en tres possibles esferes de representació —el conjunt o «Universitat», els prohoms o caps de casa i els procuradors o síndics— impulsà gradualment una incipient municipalitat, que no es traduí, malgrat tot, en cap tipus d'alliberament del domini senyorial exercit per l'Església (bàsicament la Canonja de Barcelona i l'església de Sant Andreu), pels ciutadans i funcionaris barcelonins, així com tampoc va suposar cap tipus de desvinculació del territori d'influència de la ciutat de Barcelona. Un territori, recordem-ho, que s'estenia des de Montgat a Castelldefels i de Collserola a mar. Podem utilitzar en aquest sentit, bé que amb certa prudència, el fogatjament de 1359, «... doncs sembla ésser bastant rigurós»,[54] ja que proporciona una imatge significativa del que acabem de dir: dels cent-vuit focs que apareixen registrats, set en són aloers, trenta de ciutadà, dos de cavaller [55] i seixanta-nou d'església.[56]

Finalment, afegirem que foren els llocs coneguts com a «Vila» i «Sagrera» de la parròquia de Sant Andreu, que amb el temps arribaren a confondre's, els nuclis més poblats on s'hi anaren bastint la majoria dels elements configuradors de l'organització municipal. La forta presència dels ciutadans de Barcelona en aquest indret influí poderosament sobre la consciència dels parroquians. ¿Podríem pensar, a partir de l'afirmació precedent, en una certa jerarquització dels diversos llocs poblats de la circumscripció parroquial?. És difícil, certament, d'arribar a una conclusió similar; de totes formes creiem que els homes que s'anaren establint a l'entorn del temple parroquial, dotat des de 1135 d'una torre de defensa, fruïren d'unes condicions immillorables: terra bén irrigada pel Rec Comtal i una excel·lent posició geogràfica en el mateix camí romà. Així mentre en els diversos indrets de la parròquia, llevat dels diferents masos, algunes persones podrien malviure en petites cabanes, a la «Vila i Sagrera», és a dir, a la zona que envoltava l'Edifici de Sant Andreu, s'anà constituint al llarg del camí romà i del Rec Comtal un centre amb aspiracions urbanes que es convertí en l'eix de tota la parròquia.[57]

54. Josep M. PONS GURI, *Un fogatjament desconegut de l'any 1358*, a «R.B.A.B.L.B.», 30 (Barcelona 1963-64), pàg. 13.

55. La documentació recull el nom de dos llinatges de cavallers establerts a la parròquia: els Argentona i els Plandolit.

56. Joan CLAPÉS, *op. cit.*, vol. V, pàgs. 114-115; Gaspar FELIU, *la població del territori de Barcelona en el segle XIV*, a «Estudis d'Història Medieval», I, Barcelona, 1969, pàgs. 61-73.

57. Són força interessants, malgrat unes condicions i un context ben diferents, les afirmacions dels historiadors Angel BARRIOS i A. MARTIN, *Demografía medieval: modelos de poblamiento en la Extremadura castellana a mediados del siglo XIII*, a «Studia Historica», I, n. 2 (1983), pàgs. 113-148.

Per bé que en un contexte diferent, podem treure, a nivell comparatiu, bon profit del treball de Jean Pierre Cuvillier respecte a les comunitats rurals de la Plana de Vic, entre els segles XIII i XIV.[58] L'autor exposa com en aquella regió hom distingia entre els habitants dels masos, aïllats en llurs tinences i sotmesos a un règim probablement més dur, i la població concentrada en la vila, en el poblet, i especialment a l'interior del perímetre sagrat de les esglésies.

La Sagrera, hereva del moviment de pau i treva, no ha pas desaparescut; fins i tot s'ha consolidat tot constituint al segle XIII la «clau de volta» de la comunitat rural.

Cuvillier continua la seva argumentació constatant com en aquests espais es reagrupa una espècie d'aristocràcia de la comunitat que acumula certs privilegis i que hom pot avaluar en, aproximadament, una quarta part de la població de les parròquies. Finalment, destaca com aquests homes de les sagreres representen els elements més dinàmics, tant en els aspectes econòmics —especialment hidràulics— com en la resistència contra el règim senyorial.

A la nostra parròquia el procés que hem anat dibuixant havia estat llarg: s'inicià en dates llunyanes, sobretot amb la reconstrucció paulatina del primer nucli poblat que seguí a la destrucció causada pels almoràvids el 1115.

A mitjan segle XIV, ja era notòria la preeminència de la «Vila» en el conjunt de la parròquia: el draper Pere de Cànoves, ciutadà de Barcelona, establí a cens una casa amb reracortal que posseïa per la pabordia de març i l'església, vora la carrera pública. El nou emfiteuta era caracteritzat de la manera següent: «Berenguer Codina, flequer de la vila de Sant Andreu».[59] Cal dir que la citada casa limitava a ponent amb una tinença del carnisser, també de Sant Andreu, Bernat Ferrer. El desenvolupament dels oficis marxava paral·lel, doncs, al procés d'urbanització de la Vila.

Com a fita més antiga dels precedents del municipi andreuenc hom ha assenyalat l'elecció d'obrers de l'església, «... institució sovint antecessora de l'organització municipal».[60] Duran i Sanpere ens informa que fou diumenge 7 de febrer de 1445 quan foren aprovats els capítols del regiment de l'església, formulats prop de vint anys enrera: Pere de Riera, Joan Verdaguer, Bernat Portella, foren els primers obrers de la parròquia, amb jurisdicció fins el dia de Tots Sants. Aquests homes havien de tenir cura de la bona conservació de l'església, del campanar, del cementiri... etc., però també de solucionar les possibles qüestions establertes entre els parroquians. En acabar el càrrec havien de retre comptes de llur administració.

Podem, però, demostrar que cal cercar la gestació d'una incipient organització de la comunitat molt abans, durant el segle XIII. De manera que quan el rei Pere el Cerimoniós, el 12 de juliol de 1380, atorgà llicència i facultat als prohoms de Sant

58. Jean P. CUVILLIER, *Les communautés rurales de la plaine de Vic aux XIIIe-XIVe. siècles*, a «Mélanges de la Casa de Velázquez», 4 (1968), pàgs. 73-108.
59. A.C.B., *Pergamins*, 3-23-194. Document datat el 28 de juliol de 1351.
60. A. DURAN I SANPERE, *Barcelona i la seva història*, vol. I, Barcelona, Curial, 1973, pàg. 764.

Andreu per a poder reunir-se i escollir procuradors o síndics que els representessin, l'únic que va fer va ésser sancionar una pràctica que es venia repetint de temps ençà.[61] Això no obstant, el reconeixement legal del municipi de Sant Andreu no es produiria fins ben entrada l'època moderna, amb la Nova Planta instaurada per Felip Vè. La ciutat de Barcelona influí en aquest retard: «... Sant Andreu rebia aleshores el nom de vila, no per herència d'una suposada vil·la romana, sino per formació natural d'una nova entitat urbana amb impuls d'alliberament, aturat per trobar-se emparada dins la zona d'atracció d'una ciutat dotada de molts privilegis...».[62]

4. *Parroquians versus forans: les confraries*

Les comunitats rurals també s'anaren dotant amb el temps d'elements que asseguressin una millor assitència als més necessitats i al conjunt de la població en general. Si bé l'església parroquial acomplia la major part d'aquesta tasca, no disposava, malgrat tot, dels mitjans suficients per a subvenir les necessitats de tots els fidels. Entre les institucions benèfiques més característiques cal esmentar, juntament amb els hospitals, les confraries. Ara el que ens interessa són aquestes darreres.

Les confraries representen, en paraules de G. Angelozzi, la forma d'associació voluntària més estesa a l'Occident europeu, sobretot d'ençà del segle XIV. En algunes regions han estat, especialment al camp, l'agrupament local essencial, una espècie d'embrió de corporació comunal.[63] Les confraries eren corporacions que revestien llur finalitat benèfica i de previsió social, amb un vernís religiós, característic dels temps medievals. Disposaven de recursos provinents de caritats, quotes periòdiques, llegats testamentaris, etc. Amb aquestes entrades podien acomplir els seus objectius: manteniment d'un capellà o altar dedicat al sant patró, ajut a les vídues i orfes dels confrares, assistència a malalts, als vells i als que no tenien feina, dotació de les donzelles, entre altres.

Mn. Clapés registrà, només, per a Sant Andreu de Palomar, el nom de quatre cofraries «... d'antic instituides a la parròquia»: la del Roser, la de les Ànimes del Purgatori, la del Sagrament i la del Carme.[64] Dissortadament no disposem de cap menció que ens permeti demostrar els orígens medievals d'aquests organismes, molt ben coneguts en època moderna. Això no obstant, la recerca ens ha permès localitzar els capítols de reglament de dues confraries laicals del segle XV; la dels homes forans o forasters de Sant Andreu de Palomar, que aplegava, sota la invocació de

61. A.C.B., *Cancelleria*, reg. 937, f. 35 r.
62. A. DURAN I SANPERE, *op. cit.*, I, pàg. 675.
63. G. ANGELOZZI, *Le confraternité laicali, un'esperienza tra medioevo e età moderna*, Brescia, 1977, pàg. 30. Vegeu, també, A. BRIOD, *L'assitance des pauvres au Moyen Âge dans le pays de Vaud*, Lausanne, Ed. d'en Bas, 1976, pàg. 67 (ed. facsímil de l'edició de 1926).
64. Joan CLAPÉS, *op. cit.*, vol., pàgs. 50-51.

Sant Joan, aquells habitants del terme que encara no havien assolit la consideració de parroquians, i que fou confirmada pel rei Martí el 21 d'abril de 1401.[65] Posteriorment apareixerà la dels homes de Santa Eulàlia de Vilapicina, que agrupava a persones que vivien als voltants de l'ermita interessades en recuperar per al culte l'església de Santa Eulàlia, molt deteriorada per l'abandó sofert des de temps. Els capítols d'aquesta confraria foren confirmats pel rei Ferran, el Catòlic, l'any 1494.[66]

Tractarem, ara, d'acostar-nos als estatuts de la confraria dels homes forans, que mereix, al nostre parer, una atenció especial per la seva singularitat, motiu que ens ha portat a incorporar en anex la transcripció d'aquells (anex. 2).

Per a molts historiadors, els estatuts no reflecteixen la realitat del funcionament d'una confraria, ja que ens la presenten només en un moment donat de la seva evolució, sense indicar les transformacions que, necessàriament, es produeixen en una institució amb el pas del temps.[67] Malgrat tot, els estatuts donen una imatge teòrica de la confraria tot indicant allò que els seus fundadors o procuradors consideraven més apropiat, així com permeten copsar la situació social i econòmica que possibilita aquest tipus d'agrupament i, no cal dir-ho, les necessitats espirituals del moment. Totes aquestes motivacions, lògicament, estan a la base de la redacció dels capítols.

Seguirem l'esquema proposat per M. Gallent,[68] tot centrant-nos en dos punts fonamentals: a) caràcter i causes de la formació de la confraria i b) el reglament intern.

Quant al primer dels punts, hem de dir que de la mateixa manera que a ciutat hom distingia clarament entre els simples habitants i els que ja eren ciutadans,[69] a les comunitats rurals de l'entorn aquesta diferència s'establia entre els parroquians i aquells que encara no formaven part, de dret, de la comunitat parroquial. Eren els forans o forasters, homes nouvinguts d'arreu, segurament atrets per les necessitats de treball de la zona, jornalers temporals o, fins i tot, gent marginada, que, un cop instal·lats, encara no havien aconseguit penetrar el tancat teixit del grup local.

Segurament, el factor marginació va incidir amb força a l'hora de la creació d'aquests lligams entre els forasters. Seguint A. Vauchez, podem afirmar que en un món preindustrial com el que ara ens ocupa, la llibertat es defineix per la incorporació a un ordre col·lectiu, l'afirmació dels drets de l'individu passa primer per la del

65. A.C.A., *Cancelleria*, reg. 2197, f. 59v.-61r. Document transcrit en l'anex 2.
66. A.C.A., *Cancelleria*, reg. 3552, f. 206r.-207v.
67. Vegeu, A. CUENCA, *Dos cofradías medievales: San Cristóbal de Gandía y Santa María de Denia*, a «Saitabi», 35 (1985), pàgs. 23-37.
68. M. GALLENT, *Las motivaciones asistenciales en dos cofradías laicas del siglo XV (Biar y Alcoy)*, a «Anales de la Universidad de Alicante» 2 (1983), pàg. 139-161.
69. Vegeu, Eulàlia DURAN, *Apuntes para un estudio sobre la obtención de la ciudadanía de Barcelona a fines de la Edad Media (1375-1457)*, Barcelona, tesi de Llicenciatura inèdita, 1957. Teresa VINYOLES, *La vida quotidiana a Barcelona vers 1400*, Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1985.

grup al qual aquell s'integra; tot el problema rau en agrupar-se i accedir, així, a una existència reconeguda.[70]

Efectivament, les confraries constituïen un instrument d'integració a la vida civil, un mitjà d'accés a la respectabilitat social per als individus o els grups. El fenòmen es dona també en el pla religiós, ja que algunes confraries permetien a simples fidels gaudir d'un paper més actiu a la vida de la parròquia o de l'església local.

La constitució i formació de confraries podia obeir a causes diverses: la por a la malaltia, a la mort, a l'oblit, aspectes incrementats per les violentes mortaldats provocades per les epidèmies, l'afebliment dels lligams de solidaritat familiar o les greus dificultats econòmiques de moltes famílies. Però la constitució d'una confraria d'homes forans afegeix, encara, una altra raó; la marginació sentida per molts habitants, la diferenciació entre homes de dintre i gent de fora, al bell mig d'una comunitat rural.

No cal dir que, d'altra banda, l'aparició d'una confraria similar respon, al nostre parer, a la vitalitat social i econòmica de Sant Andreu en aquelles dates llunyanes, així com a la seva localització en un important eix de comunicacions i, per tant, de gent anant i venint.

Quant al segon aspecte, el del reglament intern, podem establir dos punts bàsics per tal de procedir a una breu anàlisi dels capítols: l'organització administrativa i econòmica, i els drets i deures dels membres de la confraria.

L'administració de la confraria era encarregada a quatre persones que, forçosament, havien d'ésser «...*macips mundaris*», és a dir, homes forans, de manera que ni la parròquia ni els parroquians poguessin treure'n profit. Els esmentats macips disposaven d'una caixa comuna on guardaven els diners, això sí, aquell que tenia la caixa no podia tenir les claus, mesura dirigida a evitar els fraus i els robatoris.

Per la festa de Sant Joan de Nadal, patró de la confraria, es retien comptes i s'escollien els quatre nous administradors, les entrades monetàries procedien de les quotes, pagaments per incompliment d'obligacions, llegats per testament... etc.; veiem-ho:

Tots aquells que volien entrar a la confraria havien d'entregar prèviament dos sous i setmanalment, cada diumenge, un diner. Aquesta era la quota dels confrares. Si un dels membres no podia assistir quan li tocava a la vetlla d'un malalt o d'un mort, aleshores havia de donar a la caixa dotze diners (un sou). De la reserva que feien els confrares, en fer testament, per a la seva ànima i sepultura, una dècima part havia d'anar a parar, també, a benefici del conjunt.

La confraria celebrava un dinar de germanor el dia de la festa del sant patró; tots els membres que hi volien participar contribuïen amb dos sous. Un cop fetes les

70. A. VAUCHEZ, *Les confréries au Moyen Age: esquisse d'un bilan historiographique*, a «Revue historique», 558 (1986), pàg. 471.

despeses, els diners que sobraven es recollien a la caixa comuna. Finalment, sempre que es procedia a un ajust de diners havia d'estar present el batlle de la parròquia o alguns dels seus representants.

L'assistència en moments de dificultats i la garantia d'un enterrament digne eren els aspectes més destacats dels drets dels confrares.

Els administradors tenien cura de proveir, a llur coneixença i albir, els malalts que no disposessin dels recursos suficients per a mantenir-se en aquella situació. També, amb els diners de la caixa es cobrien les despeses de desplaçament i ajut quan algun dels confrares queia malalt a una distància no superior a uns setze quilòmetres, aproximadament, a l'entorn de la parròquia; es considerava que aquesta distància (4 llegües) podia ésser recorreguda d'anada i tornada, en una sola jornada.

El confrare malalt a la parròquia tenia dret a rebre l'assistència i companyia, cada vespre, de dos dels seus companys, els quals s'anaven tornant fins que fos totalment guarit.

La caixa havia de subvenir, també, les depeses d'enterrament d'aquells que no podien costejar-lo. A més, havia de dir-se una missa aquell dia i un aniversari en complir-se l'any de la mort. Tots els confrares restaven obligats a ésser presents el dia de la sepultura per tal de fer costat a la família, i resar trenta parenostres i trenta aniversaris per l'ànima del difunt. A propòsit d'aquest darrer punt, i a títol d'incís, Joan F. Cabestany assenyalava, en estudiar la confraria d'hortolans de Tarragona (1353), com els confrares resaven els esmentats parenostres, en cas de no saber llegir els salms penitencials.[71]

El dia de Sant Joan, l'evangelista, el 27 de desembre, era el dia gran, el dia del dinar de germanor, dels passaments de comptes, de l'elecció dels nous administradors. Tots els confrares havien d'ésser-hi presents i vetllar que els dos ciris i la llàntia que havien de cremar a l'església parroquial, en honor de Déu Nostre Senyor, de la Verge i de Sant Joan, no s'apaguessin mai.

Si una cosa es pot deduir de les consideracions precedents és la seguretat que proporcionava la confraria als seus adherents; unes persones, en aquest cas concret, allunyades, en certa manera, dels beneficis que podia suposar el fet d'estar emmarcat en el terme parroquial i ésser considerat membre actiu de la parròquia. No oblidem, però, que la confraria fornia la única forma d'associació reconeguda pels poders locals.

ANEX 1

Llista dels parroquians que fan donació del dret de patronatge de l'altar de Santa María al cavaller Guillem d'Argentona (1347)

71. Joan F. CABESTANY, *la confraria d'hortolans de Tarragona (1353)*, a «Boletín Arqueológico», època IV, fasc. 121-129 (1973-74), pàg. 67-83).

Relació dels parroquians, protagonistes de la donació

Anticus Agudells (Antic Agudells)
Anticus Sala (Antic Sala)
Anthonius de Villa (Antoni de Vila)
Anthonius Guarnerii (Antoni Guarner)
Anthonius Roure (Antoni Roure)
Arnaldus de Cortellis (Arnau de Cordelles)
Arnaldus de Solano (Arnau de Solà)
Bartholomeus Badia (Bartomeu Badia)
" *de Vilario* (Bartomeu de Vilar)
Berengarius Agustini (Berenguer Agustí)
" *de Podio* (Berenguer de Puig)
" *de Finestrellis* (Berenguer de Finestrelles)
" *ça Costa* (Berenguer Sacosta)
" *Fusterii* (Berenguer Fuster)
" *de Riaria* (Berenguer de Riera)
" *Larona* (Berenguer Llerona)
" *Fferrandi* (Berenguer Ferran)
" *de Curtibus* (Berenguer de Corts)
Bernardus Ferrer (Bernat Ferrer)
" *de Arenis* (Bernat d'Arenes)
" *de Solano* (Bernat de Solà)
" *de Ortis* (Bernat d'Horts)
" *de Cortellis Villapecine* (Bernat de Cordelles de Vilapicina)
" *de Arteriis* (Bernat d'Arters)
" *Cudina* (Bernat Codina)
" *Sabadell, comorans iuxta riaria de Orta* (Bernat Sabadell, que viu vora la riera d'Horta)
" *Sabadell, filius Guillelmi Sabadelli quondam* (Bernat Sabadell fill del difunt Guillem Sabadell)
" *Ardench* (Bernat Ardench)
" *Cathalani* (Bernat Català)
" *Tolra* (Bernat Tolrà)
" *Poll, filius Guillelmi Poll quondam* (Bernat Poll, fill del difunt Guillem Poll)
" *Mooya* (Bernat Moya)
" *Çalou* (Bernat Salou)
" *Roure* (Bernat Roure)
" *Brunet* (Bernat Brunet)
" *Fferrarii* (Bernat Ferrer)

" *Rocha* (Bernat Roca)
" *Ventayo* (Bernat Ventayó)
" *Boix* (Bernat Boix)
" *de Cortellis* (Bernat de Cordelles)
" *Lonch de Prato* (Bernat Llonc de Prat)
" *Gasso de manso Tria* (Bernat Gassó de mas Tria)
" *Ricart* (Bernat Ricart)
" *Oliverii* (Bernat Oliver)
" *Lonch de Canyellis* (Bernat Llonc de Canyelles)
" *Ça Parella* (Bernat Saparella)

Bonanatus Mooya (Bonanat Moya)
" *Valent* (Bonanat Valent)
" *Alaxandri* (Bonanat Alexandre)
" *Lonch* (Bonanat Llonc)
" *Uyastrelli* (Bonanat Ullastrell)

Borracius Ollarii (Borràs Oller)

Fferrarius Sala, filius Petri Sala (Ferrer Sala fill de Pere Sala)
" *Rosselli* (Ferrer Rosell)

Guillelmus de Solano, filius Bernardi de Solano quondam (Guillem de Solà, fill del difunt Bernat de Solà)
" *de Solano, filius Petri de Solano* (Guillem de Solà, fill de Pere de Solà)
" *de Samaluç* (Guillem de Samalús)
" *Poll, filius Bernardi Poll quondam* (Guillem Poll, fill del difunt Bernat Poll)
" *Poll, filius Guillelmi Poll quondam* (Guillem Poll, fill del difunt Guillem Poll)
" *Quirze* (Guillem Quirze)
" *Roure* (Guillem Roure)
" *de Ramoneto* (Guillem de Romanet)
" *de Fonte* (Guillem de Font)
" *Alacris* (Guillem Alegre)
" *Dulcieti* (Guillem Dolcet)

Jacobus Quirze (Jaume Quirze)
" *Fferrarii* (Jaume Ferrer)
" *Roure* (Jaume Roure)

Johannes Barceloni (Joan Barceló)

Marchus Verdaguerii (Marc Verdaguer)

Miquel de Solano (Miquel de Solà)

Periconus de Finestrellis (Pericó de Finestrelles)
" *Gasso, filius Raymundi Gasso* (Pericó Gassó fill de Ramon Gassó)

Petrus Sala (Pere Sala)
" *Gasso* (Pere Gassó)
" *de Solano* (Pere de Solà)
" *Marini* (Pere Marí)
" *de Arenis* (Pere d'Arenes)
" *de Solano* (Pere de Solà)
" *Deusovol* (Pere Deusovol)
" *de Arenis* (Pere d'Arenes)
" *Quirze* (Pere Quirze)
" *Sabadell* (Pere Sabadell)
" *de Ortis, alias cognominatus Poll* (Pere d'Horts, altrament dit Poll)
" *de Casis* (Pere de Cases)
" *Tolra* (Pere Tolrà)
" *Calvet* (Pere Calvet)
" *Cathalani* (Pere Català)
" *Rubei* (Pere Roig)
" *Oliverii* (Pere Oliver)
" *Poncii* (Pere Ponç)
" *de Carrariis* (Pere de Carreres)
" *Badia* (Pere Badia)
" *Gasso, filius Petri Gasso* (Pere Gassó, fill de Pere Gassó)
" *Riera* (Pere Riera)
" *Maçip* (Pere Massip)
" *de Fonte* (Pere de Font)
" *Olivet* (Pere Olivet)
" *Riarie* (Pere Riera)
Raymundus Gasso (Ramon Gassó)
" *de Finentrellis* (Ramon de Finestrelles)
" *de Castellario* (Ramon de Castellar)
Thomas Marquesii (Tomas Marquès)
Vitalis de Blanes (Vidal de Blanes)

2. *Taula de freqüències de prenoms*

Antic	2/105	1,9 %
Antoni	3/105	2,8 %
Arnau	2/105	1,9 %
Bartomeu	3/105	2,8 %
Berenguer	9/105	8,5 %
Bernat	28/105	26,6 %
Bonanat	5/105	4,7 %

Borràs	1/105	0,95 %
Ferrer	2/105	1,9 %
Guillem	11/105	10,4 %
Jaume	3/105	2,8 %
Joan	1/105	0,95 %
Marc	1/105	0,95 %
Miquel	1/105	0,95 %
Pere/Pericó	28/105	26,6 %
Ramon	3/105	2,8 %
Tomas	1/105	0,95 %
Vidal	1/105	0,95 %

3. *Taula de freqüències comparatives de prenoms*

	1 (1347)	2 (1340-46)	
Abraham	—	1/515	0,19 %
Andreu	—	2/515	0,38 %
Antic	1,9 %	2/515	0,38 %
Antoni	2,8 %	5/515	0,96 %
Arnau	1,9 %	33/515	6,36 %
Bartomeu	2,8 %	10/515	1,92 %
Berenguer	8,5 %	38/515	7,32 %
Bernat/Bernardó	26,6 %	86/515	16,7 %
Bertran	—	3/515	0,57 %
Bonanat	4,7 %	10/515	1,92 %
Borràs	0,95 %	10/515	1,92 %
Castelló	—	1/515	0,19 %
Feliu	—	1/515	0,19 %
Ferrer	1,9 %	4/515	0,77 %
Francesc	—	26/515	5,00 %
Gabriel	—	1/515	0,19 %
Galceran	—	1/515	0,19 %
Gaufred	—	1/515	0,19 %
Gelabert	—	1/515	0,19 %
Grau	—	3/515	0,57 %
Guiu	—	1/515	0,19 %
Guillem	10,4 %	69/515	13,29 %
Isaac	—	1/515	0,19 %
Jaume	2,8 %	29/515	5,53 %

Joan	0,95%	13/515	2,50 %
Lleó	—	1/515	0,19 %
Llorens	—	1/515	0,19 %
Macià	—	1/515	0,19 %
Mateu	—	1/515	0,19 %
Marc	0,95%	—	
Miquel	0,95%	5/515	0,96 %
Nadal	—	1/515	0,19 %
Natan	—	1/515	0,19 %
Nicolau	—	5/515	0,96 %
Pelegrí	—	1/515	0,19 %
Pere/Pericó	26,6 %	99/515	19,2 %
Ramon	2,8 %	43/515	8,28 %
Roman	—	1/515	0,19 %
Romeu	—	2/515	0,38 %
Salvador	—	1/515	0,19 %
Sanç	—	1/515	0,19 %
Simon	—	3/515	0,57 %
Tomas	0,95%	—	
Uguet	—	1/515	0,19 %
Vicens	—	1/515	0,19 %
Vidal	0,95%	2/515	0,38 %

1. Dades del document que comentem, datat a finals de novembre de 1347.
2. Dades extretes del treball de Maria Rosa Ayerbe Iríbar, corresponent al període 1340-1346, i referents als habitants de la ciutat de Barcelona.

ANEX 2

1401, abril, 21. Barcelona

Capítols de la Confraria dels Homes Forans de la parròquia de Sant Andreu de Palomar, atorgats pel rei Martí a instàncies d'aquests.

A.C.A., *Cancelleria*, reg. 2197, f. 59 v.-61r.

Pro confratria Sancti Andree de Palomario hominum mundariorum oblatio capitulorum.

Nos Martinus, etc. Attendentes pro parte vestri, hominum mundariorum seu [2] / forensium habitancium in parrochia Sancti Andree de Palomario, in vicaria [3] / Barchinone et

Vallensis, constituta fuisse nobis per modum supplicacionis oblata [4] / capitula tenoris sequentis:

«En nom de Nostre Senyor Deu/ Jhesu Christ e de la [5] / Verge Madona Sancta Maria. Com per los homens mundaris qui habiten [6] / en la perroquia de Sent Andreu de Palomar sia stada ordonada [7] / una confraria a honor de Nostre Senyor Deus e de la Verge Madona [8] / Sancta Maria e de mossen Sent Johan, emperamor d'açò per tal que la dita [9] / confraria mils e pus ordonadament sitga e dur, son stats ordonats [10] / per los dits macips mundaris los capítols davall scrits, los quals se [11] / hagen a tenir e observar per tots aquells qui son en la dita confraria e [12] / encara per tots aquells qui despuys hi entraran.

Primerament, que en la dita [13] / confraria sien posats e ordonats quatre administradors qui la dita [14] / confraria regesquen e administren e los diners qui a la dita confraria [15] / vendran reeben, e aquells convertesquen en profit de la dita confraria [16] / segons que davall és ordonat.

Item que los administradors de la dita [17] / confraria sien e hagen ésser macips mundaris e que per null temps duran [18] / la dita confraria hom que sia de la dita perroquia no pusca ésser admi- [19] / -nistrador d'aquella, e açò per tal que la dita confraria no pusca ésser [20] / apropiada a la dita perroquia, ne los dits homens de la dita perroquia no·pusquen [21] / fer propri.

Item que los dits administradors, en continent, que sien elets en lo dit [22] / offici, prometen e juren que ells, bé e leyalment, regiran e administraran [23] / la dita confraria e totes les coses e condicions contengudes en los presents [24] / capítols tendran e observaran e contra aquells no faran ni vendran per neguna [25] / raó.

Item que en la dita confraria haja e stiga una caxa en la qual [26] / stiguen e sien meses tots los diners e emoluments de la dita confraria, [27] / la qual caxa stiga en poder dels administradors. Emperò, que aquell qui tendrà la casa no pusca tenir les claus, e açò per tal que en la [28] / dita confraria no pusca ésser feta alguna frau ne negun engan. Encara [29] / és stat ordonat per los dits mundaris que tot hom qui vulla entrar en [30] / la confraria damunt dita que pach de entrada dos solidos e cascun digmenge [31] / un diner.

Item és stat ordonat que si algun dels dits confrares, o que en la [32] / dita confraria seran mesos, serà malalt e no haurà bé de que·s proveesca [33] / en la malaltia, que los dits administradors li ayden dels diners de la dita [34] / caxa, e açò a lur conexença e segons lo poder de la dita caxa.

Item que [35] / si algú dels dits confrares serà malalt dins .IIII. legues entorn la dita [36] / perroquia de Sant Andreu, en tal loch que hom pusca anar e venir en [37] / un jorn e haurà ops ajuda en la sua malaltia e que·n trameta a dir, [38] / que·ls dits administradors li hagen anar a messió, emperò, de la dita caxa.

[39] / Item que si algun de la dita confraria serà malalt dins la dita perroquia [40] / de Sent Andreu que tots aquells qui en la dita confraria seran o seran dins [41] / la dita perroquia lo hagen a vetlar, ço és, cascun vespre de dos en dos entró [42] / que sia gorit e açò a conexença dels dits administradors. E que aquell [43] / qui a la dita vetla no porà ésser, pach cascuna vegada a la dita caxa [44] / dotze diners.

Item que en cas que algun dels dits confrares, o que en la dita [45] / confraria seran, muyra e no haja de que·s faça la sepultura que li sia [46] / feta dels diners de la dita caxa. E noresmenys sia·li dita una missa [47] / lo dia que·l soterraran e una altra al cap de l'any. E que part açò tots [48] / aquells qui en la dita confraria seran facen honor al dit deffunt, e sien [49] / a la sua sepultura, e que hagen a dir/ trenta pater nostres e trenta avemaries [50] / per ànima del deffunt. E que tots aquells qui a la dita sepultura no seran [51] / hagen a pagar cascun d'ells dotze diners, los qual vagen en la caxa de la [52] / dita confraria.

Item que de tot ço e quant cascun confrare qui muyra se [53] / jaquira per la sua ànima en testament e derrera voluntat hage e sie [54] / tengut de donar e jaquie la deena part a la dita confraria, e que [55] / de la dita deena part no pusca testar ni en altra manera ordonar, e [56] / si ho fahia que fos haut tot per cas e nulle. Encara és stat ordonat [57] / que tots los confrares de la dita

confraria, cascun any, tots ensemps, lo [58]/ dia de la festa de Sent Johan de Nadal, en un loch o casa, e que aquell [59]/ dia mengen tots ensemps, axí que cascun d'aquells qui menjar-hi volran, [60]/ pach aquell dia als dits administradors dos solidos. E tot ço qui sobrarà, [61]/ feta la messió del menjar, meten los dits administradors en la dita [62]/ caxa. És entès, emperò, que en lo dit ajust e en tots los altres [63]/ ajusts sie present e hage entrevenir en lo dit ajust lo batle de la [64]/ dita perroquia si ésser-hi porà, e en defalliment seu, lo sots-batlle [65]/ o lochtinent seu, e no sens algú d'ells, ni en altra manera.

Item que los [66]/ dits administradors cascun any, lo dia de la festa, hagen e/sien tenguts de retre compte als administradors novells qui lo dia de la dita festa de Sent Johan seran stats elegits e que d'aquí avant/ [67]/ cascun any sie axí observat, en lo qual retiment de compte sien [68] / quatre confrares elegidors per los dits administradors novells [69]/ e que tots ensemps lo dit compte.

Item és stat ordonat [70]/ que a honor de Nostre Senyor Deus e de la Verge Madona Sancta Maria e de [71]/ mossen Sent Johan e per ànima dels dits confrares estien e cremen [72]/ dos ciris e una lantea en la esgleya de Sent Andreu de la dita [73]/ perroquia, los ciris e la lantea sien pagats dels diners de la dita [74]/ confraria.»

Considerantes necminus capitula supra dicta quibus constituitur [75]/ inter vos confratria et spiritualis societas tendere ad Dei cultum et rever- [76] / -enciam caritatem et fraternitatem proximi in quibus preceptum Domini prin- [77]/ -cipaliter instauratur capitula ipsa et omnia in ea contenta supplicantibus [78]/ inde nobis in vestri favorem aliquibus domesticis et familiaribus nostris [79]/ vobis qui nunc agregamini in confratria predicta et aliis omnibus qui [80]/ pro tempore eidem copulabuntur, laudamus, firmamus et approbamus nostre karittatis [81]/ presidio perpetuo roboramus. Et mandantes gubernatori Cathalonie, [82]/ vicario et subvicario Barchinone et Vallensis, ceterisque [83]/ officialibus nostris presentibus et futuris vel eorum locatenentibus et [84]/ omnibus aliis ad quos spectare possit, sub nostre gracie et mercedis [85]/ obtentu, quod hanc nostram graciam et concessionem teneant, perpetuo, /et observent et contra non faciant aut veniant aliqua [86]/ racione.

In cuius rei testimonium, presentem fieri iussimus nostre ma- [87]/ -gestatis sigilli munimine roborata.

Datum Barchinone .XXIa. die aprilis [88] / anno a Nativitate Domini .M °.CCCC °. primo, regnique nostri sexto. Matias vicecancellarius.

[89]/ Signum Martini, Dei gracia, regis Aragonum etc.

[90] / Testes sunt: Reverendus in Christo Patre, Petrus, cardenalis cathaniensis, Egregius Probus de Prades, Rogerius de Montecatheno, Elfus de Proxida et Berengarius de Crudilis, nobiles.

(Berengarius de Busquetis, mandato regis factum per vicecancellarium Probata)